International Journal of Sanskrit Research
अनन्ता

ISSN: 2394-7519
IJSR 2018; 4(3): 38-41
© 2018 IJSR
www.anantaajournal.com
Received: 29-03-2018
Accepted: 30-04-2018

डॉ. इन्दुमती सिंह
पूर्व शोध छात्रा, संस्कृत एवं प्राकृत भाषा विभाग, लखनऊ विश्वविद्यालय, लखनऊ, उत्तर प्रदेश, भारत।

हिन्दुत्वस्य राष्ट्रीयताश्च साधकः महन्त अवेद्यनाथ जी महाराजानां नाथ परम्परायां योगदानम्

डॉ. इन्दुमती सिंह

प्रस्तावना

श्री गोरक्षनाथ पीठं श्री गोरक्षनाथ द्वारा प्रवर्तितः नाथ सम्प्रदायः प्रधान केन्द्रभूतमस्ति किन्तु पान्थिक संकीर्णतासु उपरिगत्वा सदैव इदं पीठं हिन्दुत्वस्य राष्ट्रीयतायाश्च महत्वं दत्वमासीत् तथा सम्पूर्ण धार्मिक, सामाजिक सम्बद्धेन वैचारिकं अधिष्ठान परिप्रेक्ष्येण सम्बद्धमासीत् सन्त्यपि, गुरु श्री गोरक्षनाथ मन्दिरस्य विकसितं भव्य स्वरूपं हिन्दुत्वस्य वैचारिक अनुष्ठानस्य च साक्षात् स्वरूपमस्ति, मन्दिर प्रांगणे गुरु श्री गोरक्षनाथेन सहहिन्दू धर्मावलम्बिनः सर्वेषां देवानां वासां देवीनाञ्च मूर्तयः स्थापिताः सन्ति, येषां यासञ्च प्रतिदिनं पूजा–अर्चना भवति, मन्दिरस्य इयं भव्यता ब्रह्मलीन महन्त अवेद्यनाथस्य विराट व्यक्तित्वस्य वैचारिकतायाः मूर्तरूपमस्ति, अस्मिन सन्दर्भे यदा महन्त अवेद्यनाथ महाराजः पृष्ठ विश्वासः रक्षति यदा तु गोरक्षनाथ मन्दिरे विभिन्न अवतारं वादिनः वादिनाञ्च देवानां देवीनाञ्च मूर्तिनां स्थापना एवं कल्पना कथं अन्यच्च कदा जाताः तदुत्तरे महन्त अवेद्यनाथ महाराजे उक्तमासीत् यन्नाथस्य स्थापनायाः मूल उद्देश्यं सामाजिक संकीर्णता विरोध करणं एञ्च समन्वयवादी समतामूलक समाजस्य स्थापना करणमासीत्। सगुण – निर्गुणयोः संकीर्ण चिन्तने नाथसम्प्रदायस्य दर्शनं विश्वासं एवं न करोति। नाथ पन्थस्य आदि गुरुः शिवोऽस्ति यः शिव शक्तिं बिना अपूर्णोऽस्ति, शक्तेः एवं रूपं देवीदुर्गा अस्ति, ब्रह्मः स्वरूपं साकारं या निराकारं भवितुं शक्नोति परन्तु गुरुः यस्य महिमा एवं महत्तायाः महायोगी गुरुः श्री गोरक्षनाथः गुणगानः कृतवान, यः गम्भीरनाथः स्वसमये मन्दिरस्य महन्तं गुणगानं कृतवान् असौ गुणगानः जीवस्य शिवस्य या ब्रह्मणः मिलनार्थं माध्यमः भवति। असौ तु साकारः सगुण एव भवति मया एतद् दर्शनम्एव आत्मसात्कृतमस्ति; भारतीय धर्म एवं संस्कृतिः एतयोः पन्थयोः अभ्युदय संघर्षस्य न अपितु समन्वयः निरन्तर शुद्धिकरणस्य एवं विकासस्य सूचकोऽस्ति, तेनेव रूपेण हिन्दुत्व स्वीकृत्य अहम् श्री गोरक्षनाथ मन्दिरे हिन्दुत्वस्य 'समग्र दर्शनं' प्रस्तुतं कर्तुं प्रयासं चकार स्व गुरुदेवस्य स्मृतौ अहं महन्त दिग्विजयनाथ स्मृति भवनस्य सभागारे भारतमातुः मूर्तिभिः सह भारतदेशस्य सम्पूर्ण पन्थानां विचारधाराणां प्रतिनिधि देवी देवतानां एवं महापुरुषां प्रतिष्ठा कारिता। असौ अवेद्यनाथ महाराजः संस्कृत भाषां प्रविचार्य कथयति तत्सम्बन्धे अयं श्लोकः चिन्तयति –

यास्मिन् यथा वर्तते यो मनुष्यस्वस्मिन् तथा वर्तितव्यं स धर्मः।
मायाचारो मायया वारणीयः साध्वाचारो याधुना प्रत्युयेयः।।[1]

अवेद्यनाथ महाराजः ज्ञानविषये कथयति –

व्रजन्ति ते मूढ़कियः पराभवं भवन्ति मायाविषु ये न मायिनः।
पविश्य हि ध्नन्ति शठास्तथाविधानसंवृत्ताङ्गान्निशिता इवेषवः।।[2]

महाराजेन सदैव हिन्दुत्वमेव राष्ट्रीयतायाः पर्यायः मन्यतेस्म तस्य मननमासीत यत् स्वराष्ट्रस्य निर्माता तस्य राष्ट्रस्य बहुसंख्यक समाजो भवति। राष्ट्रीयताऽपितस्य बहुसंख्यक समाजानुसारमेव निर्धारिता भवति यदा द्वि राष्ट्रवाद सिद्धान्ते भारतं विभाजितम् जातमासीव् तदेव भारतराष्ट्रं हिन्दुराष्ट्रमभवत्, 23 सितम्बर 1989 ईशवीयस्य वार्ताऽस्ति महाराजः हिन्दू समाज शतकी भूत्वा तिष्ठतु, तथा चैव उक्तवान आसीत् यत् ईसाई वर्गा : हिन्दुस्तान देशे हिन्दू समाजस्य धर्मान्तरणव्याजेन राष्ट्रतरणं कृत्वा भारतं पुनः परदेशवशीभूत भवेत् इत्येतादृशं षड्यन्त्रणं कुर्वन्ति। 6 मार्च मासे 1990 ईशवाये वृन्दावन क्षेत्रे सोहम् आश्रमे आयोजितेऽखिल भारतीय सन्त सम्मेलनं सम्बोधितम् कुर्वन सन् महन्तः कथितवान् आसीत् यद् हिन्दु समाजः सम्प्रदायिको नास्ति, हिन्दू समाजे बहुनि गृहाणि सन्ति एतादृशनि यस्मिन एकः पुत्रः सिख धर्मावलम्बी, एकः पुत्रः सनातनी तदा एकः पुत्रः आर्य समाजी अस्ति, संसारे प्रताड़ित तथा च अपमानितः

Correspondence
डॉ. इन्दुमती सिंह
पूर्व शोध छात्रा, संस्कृत एवं प्राकृत भाषा विभाग, लखनऊ विश्वविद्यालय, लखनऊ, उत्तर प्रदेश, भारत।

यहूदी समाजेऽपि हिन्दू भारत देशे शरणं नीतवानस्ति, वा दत्वानस्ति इत्यं एतदर्थं जातं यत् हिन्दू समाजः अपरेषु पार्थिक भावनानाम् पूजा पद्धतिनां द्वेषं न कृतवान अपितु तस्यापि सम्मानं करोति। महाराज एव स्वीकरोतिस्म यत् सनातनी, आर्य समाजी, सिख, बौद्ध, जैन, आदय विविध पन्थ अथवा सम्प्रदाय वापिनः हिन्दू धर्मस्य व्यापक परिधौ आगच्छन्ति हिन्दू समाजः कदापि कस्यापि अन्य पन्थस्य उपासना भूमि अथवा प्रतीकं ध्वंसं अथवा अपवित्रं न कृतवान्, हिन्दू समाजः कदापि न साम्प्रदायिक आसीत् न कदापि भविष्यति, यतः हिन्दू धर्मः परञ्च संस्कृतिः वैचारिक अधिष्ठानम् न कदापि भविष्यति न कुत्रापि एतेषां स्थानम् अस्ति। भारतदेशे सम्प्रदायितायाः समस्या राजनैतिक कारणैः समुत्पन्ना अस्ति, सत्यं इदमस्ति भारत देशस्य राजनीतिज्ञाः एवस्य तथ्यस्य परिचिताः सन्ति यतो हि हिन्दुः यत्र कुत्रापि उत्पन्नोजातः तत्र अल्पमतो जातः सः हिन्दूस्थानात् पृथग्भूत। तदपि राजनैतिक कारण वशात् वा स्वार्थ वशादेतत् सत्यमस्ति इति वचनं स्वीकर्तुं अद्यतो न जातः इदमपि सत्यमस्ति यद्भारते तावत् पल्वितं पुष्पितं भवति लोकवन्तां यावद् हिन्दू समाजः बहुमतेऽस्ति। अपरेऽपि श्लोकः सः महाराजः अवेद्यनाथः भणति यत् कुत्राऽपि संघर्ष कार्ये वयं पञ्च जनाः शत संख्यकैः सह यदि युद्धं कुर्वन्ति परन्तु अन्यैः सह संघर्षे तु वयं सर्वे एकी भूय संघर्षे संलिप्ता भवेम् प्रकारेणऽस्मिन् सः महाराजः अवेद्यनाथ विचारं प्रस्तौति –

वयं पञ्च वयं पञ्च वयं पञ्च शतञ्च ते।
अन्यैः सह संघर्षे तु वयं पञ्चोत्तरं शतम्।।[3]

महाराज कथयन्ति स्म यद हिन्दुत्वमेव भारतस्य राष्ट्रीयताऽस्ति, हिन्दू धर्म एवं न अपितु एका संस्कृतिः विद्यते, हिन्दुत्वं सर्वदेवस्य एकः धर्म एव नास्ति अपितु संस्कृतिरास्ति हिन्दुत्वं सर्व देशस्य सर्वश्रेष्ठ जीवन पद्धतिरास्ति। हिन्दुत्वं राष्ट्रीयता अथवा राष्ट्रीय एकता एवं अखण्डता इत्यनयोः प्रतीकमस्ति। हिन्दुत्वस्य एवंञ्च राष्ट्रीयतायाः प्रतीकं अवधारणा राजनीतिज्ञाः भ्रमपूर्ण प्रचारेण आच्छादितं कृतवन्तः, इयम् बिडम्बना भारत देशस्यास्ति यत् हिन्दुत्वं केन्द्रं स्वीकृत्य सर्वपन्थ सम्भावेन सह राष्ट्रीय एकता, अखण्डता, समान नागरिक संहिता, जातीय एकता, एतस्य विषयस्य प्रयासं कुर्वन्ति ते सम्प्रदायिकाः सन्ति इत्यं वाक्यं कथ्यते, अन्यञ्च च ये उन्मादम् प्रोत्साहितं कुर्वन्ति, तुष्टिकरणम् मत् कोषागारं राजनीतिं कुर्वन्ति तथा च जातीय संघर्षस्य विषं सम्मेल्य राष्ट्र एवं समाजम ध्वंसं कर्तुं प्रवृत्तः सन्ति ते पन्थनिर्पेक्ष (धर्म निर्पेक्ष) एवं सामाजिक न्यायस्य मसीहा कथ्यन्ते महाराजस्य इदं स्वीकरणमासीत्। यदेकसमान नागरिकसंहिता यदा संविधाने प्रवृत्ता न भविष्यतिचेत् तर्हि बहुसंख्यकस्य तथा च अल्पसंख्यकस्य संघर्ष समाधानं न भविस्यति। महन्त अवेद्यनाथ महाराजः दामोदर सावरकस्य स्वगुरुदेव महन्त दिग्विजियनाथ महाराजस्य च अयं अवेद्यनाथः समर्थकः आसीत् हिन्दुत्वमेव राष्ट्रीयता अस्ति। तस्य सुदीर्घ जीवने एवं वैचारिक अभिमानेषु दृष्टिपातुं कर्तुं इदं स्वतः प्रमाणितं भवतिं यत् असौ महन्त अवेद्यनाथ महाराजः धर्मान्तरणं तथा राष्ट्रान्तर स्वीकारोति स्म। धर्मान्तरणस्य विषयः तथा राष्ट्रान्तरणं स्वीकरोतिस्म। धर्मान्तरणस्य विषयः राष्ट्रीय अस्तित्वेन सहसम्बद्धः अस्ति, धर्मान्तरणस्यार्थः मात्र पूजा पद्धतौ परिवर्तनं एव न अपितु एतस्यार्थः राष्ट्रान्तरणम्। महाराजेन योगविषयऽपि बलचिन्तनम् कृतमासीत्, योगे चित्तस्य वृत्तेः निरोधो भवति युजिर योगे धातुना एवं युजि–समाधौ इत्येन धातुना योग शब्दः निष्पाद्यते मानवः यद्विचारयति तदैव अग्रेकर्तुं गच्छति। यावन मानवस्य मनसः स्थितिः एका न भवति तावद सः मानवः किमपि कार्यं कर्तुं न वांच्छति न वा तत्र सिद्धिरेव जायते मानवः अभ्यासेन वैराग्येण मनः समाधातुं शक्यते योगविषयं अयं श्लोकः प्रसूयते निगद्यते च –

यथा दीपो निवातस्थेनेङ्गते सोपकास्मृताः।
तेषां नित्यभियुक्तनां योगक्षेमं वहाम्यहम्।।[4]

बुद्धि योगस्य चर्चाऽवसरे एवं कथितमस्ति यत् ये बुद्धिमता भवन्ति तेषां कृते तादृशीं बुद्धिं प्रदायतान अङ्गो करोमि इदं सर्वे सर्वदा वाञ्छति यत् तेषु कार्येषु संलग्ना जनाः स्मरान्ते यत् एकः ध्यानयोगः कर्म सिद्धौ साधकः, असौ अभ्यासेन् प्राप्यते तदा साधकस्य स्थिर स्व बुद्धिभवेत् तदा कार्यं कर्तुं शक्नोति यथा दीपोऽस्ति तस्मिन दीपे यदि तैलम् वत्तिः पत्रादिकं न भवति चेत् असौ प्रज्वलने समर्थः न भवति यः मानवः सत्येन वचसा कर्मणा किमपि सत्यं चिन्तयंति तदा सः नूनं लौकिकं पारलौकिकम् च कार्यं सुतरा कर्तुं समर्थो भवति इदं सर्वे वाञ्छन्ति यत् येषु कार्येषु वयं संलग्नाः स्मः तेषु सर्वेष्वर्पि कार्येषु सुतरां उत्तरोत्तर सफलता स्यात् तत्र सन्ति कारणानि यदिदं जगत् नैकस्मिन सिद्धान्तेऽवस्थितम्। तत्र केऽपि परिश्रमस्य प्रसंशकाः तदपरे भाग्यवादिनः इत्थं कार्य पद्धतौ विषमता आयाति। नीचाः जनाः विघ्नानां भयेन कार्यमेव न प्रारभ्यन्ते मध्यम कोटिकाः पुमांसः विघ्ने सति मध्ये एवं विरमन्ति सन्ति कतिपये हठसिद्धाः जनाः ये स्वकीयं मनः स्थिरी कृत्य कार्यं कुर्वन्ति तेषां कार्य मध्ये यदि विघ्नाः आयान्त्यपिते तानविगणह्य कार्य समाप्तिं यावत् बद्ध परिकरास्तिठन्त्येव एतादृशाः पुरुषं पुङगवाः कर्मयोगिन इति कथ्यन्ते किन्तु तेषां संख्या अंगुलीय गणनायां भवति।

प्रारभ्यते न खलुविघ्नभयेन नीचैः, प्रारभ्य विघ्नविहिता विरमन्ति मध्याः।
विघ्नैः पुनः पुनरऽपि प्रतिहन्यमानाः, प्रारभ्य उत्तम जना न परित्यजन्ति।।[5]

नाथ सम्प्रदायस्य विषयः साधना आसीत् उक्त योगस्य क्षेत्रेऽपि महन्त महाराजेन पूर्ण रूपेण कार्य कृतमस्ति प्रतिदिनं गोरक्षनाथ मन्दिरस्य परिसरे दिग्विजयनाथ स्मृति भवने सर्वेषां साधु महात्मनां अन्येषां गण्यमान्य जनानां समक्षं योग विषये महती चर्चा भवति, तस्य महन्त महाराजस्य दिग्विजयनाथस्य पुण्य तिथौ सर्वे गणमान्य जनाः स्व स्व विचारं प्रकटयन्ति तद्वसरे पुण्य तिथि समारोहे सप्तदीसीयं योगश्च प्रशिक्षणं चलति, भारतदेशस्य यशस्वी वर्तमान प्रधानमंत्री स्व नाम धन्य नरेन्द्र मोदी महाभावेन योग ...... विषये 2015 तः 21 जून दिनाँतः सम्पूर्ण विश्व योग दिवस रूपेण मन्यवे, महन्त अवेद्यनाथेन द्वारा सम्पूर्ण मानवस्य कृते योग साधना सरली जाता।

सम्प्रति विषयेऽस्मिन् अहं इन्दुमती सिंह विवक्षुरास्मि यन्महन्त अवेद्यनाथ जी महाराजा अनेकेषु विषयेषु च ख्याति लब्धा विद्वांस आसन् तद्विषये वर्णनमेतदस्ति यद् गोरक्षपुरक्षेत्रस्य त्रेता युगस्य पुरातन तपस्थल्यां निर्मितमस्ति। अस्य गोरक्षनाथ पीठस्य नाथ पन्थे अत्यधिक प्रतिष्ठा प्राप्ताऽस्ति तथा अस्य गोरक्षपीठस्य श्री महन्त अवेद्यनाथ व्यापक लोक स्वीकृतिरस्ति प्रसिद्धिऽपि अस्ति, श्री गोरक्षपीठस्य मठाधीश नाथ योगिनां मध्ये प्रमुखा मन्यते। अस्यमन्दिरस्य दीर्घाकालीन मठाधीश परम्परा अस्ति, अस्यां महन्त परम्परायां विशिष्टा एतादृशा मदान्तः योगिनोऽभवन् यैः योगिभिः स्वाध्यात्मि ज्ञानैः परम्परायाः परिशिष्ट हिन्दू समाजस्य मङगलं कृतमस्ति। तेषाम् लौकिक कोपलब्धिपः भारतीय जनमानसे जीवन्ताः सन्ति, अस्यां श्रृंखलायां युगपुरुष दिग्विजयनाथ जी महाराजस्य नाम चिर स्मरणीयमस्ति, यस्य प्रथम महन्त रूपेण वरदनाथ एवासीत्, तत्पश्चामहन्त परम्परायां बाबा अमृतनाथः, परमेश्वर नाथः, बुद्धनाथः, रामचन्द्रनाथः, परिनाथः, अजबनाथः, नामोल्लिखितमस्ति; 1758 ई. तः 1786 ईशवी पर्यन्त बालनाथः श्री गोरक्षनाथमठस्य महन्त आसीत्, तस्य ख्यातिः सिद्ध सम्पन्नोऽलौकिक योगी रूपेण कथ्यते; तदन्तरं महन्तपरम्परायां माननाथः संतोषनाथः मेहरनाथः, गोपालनाथः, बलभद्रनाथः, अन्यश्च दिलावर नाथस्य नाम समादर पूर्वकेण क्रमशः गृह्यते, तद्पश्चात् सुन्दर नाथ जी महन्थ रूपेण स्थापितो जातः, तत्समये श्री गोरक्षनाथ मन्दिर दायित्वं योगिराज गम्भीरनाथस्य कन्धयोः समागतम्, महन्त सुन्दरनाथ पश्चात् ब्रह्मनाथ जी गोरक्षपीठस्य महन्त अभूत् सन् 1934 ईशवीये दिग्विजयनाथ जी

महराजा च महन्त पदस्य दायित्वं समर्पितमासीत्, वप्पारावलस्य तेजश्वी वंशजः दिग्विजयनाथः हिन्दू धर्मे एवञ्च संस्कृतौ अटूट निष्ठा रक्षतिस्म। धर्म विषये चिन्तनम् कृत्वा दिग्विजयनाथ महाराजा कथयन्ति –

धृति क्षमा दमोस्तेयम् शौचम् इन्द्रिय निग्रहः।
धीर विद्या सत्यम् अक्रोधो दशकम् धर्म लक्षणम्।।[6]

दिग्विजय नाथ महाराजेन धर्म विषये कथयन्ति अयम् विचारः तैः महोदयैः प्रस्तुयतेस्म तेषाम् महोदयानाम् धर्म पीठ सम्बन्धे स्वकीयं दायित्वम् निर्वहन पुर्वकम्।
अति माता श्रमेण स्वकार्यं सम्पादितवानस्ति हिन्दू धर्म विषये समाजस्य उत्थानाय यादृशी उत्कृष्ट भावना परिपूर्णा भवति तस्य सम्यक पालनम् ते दिग्विजयनाथ महाराजा कृतवन्तः आसन्। एतत विषये अहम् बच्मि यत् यादृशम् विशिष्टम् कार्यम् तैः दिग्विजयनाथ महाराजैः कृतम् अस्ति तादृशम् कार्यम् अन्यै कश्चिद् न सम्पादितम् अतएव महन्त महोदयः प्रशंसनीयः मम् विचारे दत्तावधानः आसन्ति।
राष्ट्रजागरणे महत्वपूर्ण भूमिकां निर्वहणं कर्ता दिग्विजयनाथ हिन्दू संस्कृतये जागरणाय एवञ्च उत्कर्षाय आजीवनं प्रयास कृतवान्। महन्त दिग्विजयनाथः गोरक्षनाथ मन्दिरस्य तथाय मन्दिरस्य इतस्ततः पार्श्वे वातावरणं भव्यं कृतवान, पूर्वाञ्चल क्षेत्रे शिक्षायाः प्रचार–प्रसाराः महाराणा शिक्षा परिषदः स्थापना कृतवानासीत्। गोरखपुर विश्वविद्यालयस्य स्थापनायां महाराणाप्रताप शिक्षा परिषदा संचालिता महाराणा प्रताप महाविद्यालयस्य भवनम्, शिक्षकाः, विद्यार्थिनः एभिः सहिता सम्पूर्णां कृतवान्, सन् 1942 ईशवीये श्री कृपाल सिंहस्य गोरक्षपीठे द्वितीय बारं आगमनं जातम्, अस्मिन् समये तेन श्री कृपालसिंहेन पूर्ण निर्विकल्प एवं सुस्थिर चित्तेन स्व शरीरं गोरक्षपीठस्य सेवा निमित्ताय कृतामासीत्। असौ सिंहः विधानपूर्वकं फरवरी मासस्य सन् 1942 ईशवीये नाथ पन्थे दीक्षितो जातः अपरश्च श्री अवेद्यनाथेन अलंकृतो जातः। सन् 1969 ईश्वीये महन्त दिग्विजयनाथः ब्रह्मलीनो जातः, तत् पश्चात् गोरक्षपीठे महन्त पदे अवेद्यनाथ आसीनो जातः। ब्रह्मलीन महन्त अवेद्यनाथेन स्वगुरु द्वारा प्रारम्भिता शैक्षिक, सामाजिक, धार्मिक एवं सांस्कृतिक कार्याणाम् गति प्रदानम् कृतम् अन्यच्च शिक्षण, प्रशिक्षण, तकनीकी च चिकित्सा एतादृशानामेकानेक संस्थानानां स्थापना कृता। अनुमानतः चत्वारिंशत् संस्थानां स्थापनाःकृताः। हिन्दू समाजस्य उत्थानाय तथा एकतायै आजीवनम् संलग्नो जातः, श्रीरामजन्मभूमेः मुक्तये देशव्यापी आन्दोलन माध्यमेन हिन्दू जनजागरणं कृतम् समाजे उपेक्षित, शोषित, दलित, वनवासी, गिरिवासी, एतादृशस्च वृहत्तर जनसमुदायस्य समाजस्य मुख्य धारायां सम्बद्धःकृतः एतदर्थं तथा कथित सवर्ण समाजस्य हठधर्मिताया सह महाराजेन संघर्षःकृतः। एतदर्थं कस्यापि साधुमहात्नः शंकरचार्यस्य अथवा अन्य कस्य चिज्जनस्य समक्षं समक्षौतापूर्ण दृष्टिकोणं वाक्यं न स्थापितमासीत। महन्त पदस्य गुरुतर दायित्वस्य निर्वहनं कुर्वन् सन् विशेषतः हिन्दू समाजस्य कृते वृहत्तरं कार्यं कृतवान्, तत्सम्बन्धे असौ महन्त अवेद्यनाथ महाराजः कथयाति यद् यस्मिन् भूभागे एक जातेरेकधर्मस्य समान सभ्यता, संस्कृति, भाषाणं च जना बसन्तो भवेयुः स भूमिभागेस्तञ्जातेः स्थानं राष्ट्रं कथ्यते; एतद्नुसारं समस्तं हिन्दुस्थानमेक राष्ट्रं भवति वा अस्ति, आदितस्तत्र वास्तव्याः राष्ट्रीय व्यक्तयो हिन्दव परमेतादृश सम्बद्ध सुन्दर विशाल भूभागस्य अधिपतयो – हिन्दव एव भवेयुः अत्र विचारणीयं वर्तते यत् का जातिः भारतस्य राष्ट्रीय व्यक्तिर्भवितुमर्हति राष्ट्रस्य धर्म पन्थाःवेष–भाषा–लिपि धर्मस्थानेतिहास चिकित्सा संस्कृतयः पृथक पृथग भवन्ति, तेषु यस्य राष्ट्रीस्य यद् यदवस्तु चिह्नम् वा येन राष्ट्रेण सह सम्बद्धं भवेतु तदीयं राष्ट्रं ज्ञातव्यम् तदितरे वैदेशिका भवेयुः प्रागेव हिन्दू जातिरेव ग्राह्याः हिन्दूनां धर्मो वेद, स्मृति, पुराणादिषु प्रोक्तः सनातन धर्मो अस्ति, असौ हिन्दू धर्मोऽस्ति, तत्साहित्ये भारतस्य प्रसिद्ध नदीनां प्रदेशानां प्रसिद्ध तद् व्यक्तीनां प्रसिद्ध तीर्थानाम् च नामान्यागच्छन्ति, वेषो भारतीयः शटिकोष्णीषो पानहादीनाम् लिपिः संस्कृतिः प्राकृतिर्वा तदुत्पना एव वङ्ग महाराष्ट्र गुर्जर हिन्दी भाषादिकाः धर्मस्थानानि हिन्दूनां समस्त तिर्थानि भारते वस्तुतः सन्ति एवं, भाषा समस्त हिन्दूनां धार्मिक भाषा केवलं संस्कृत भाषैव। प्रान्तीय भाषास्दुत्पना एवं संस्कृत भाषा ज्ञानेन भारतीयो हिन्दुः स्वस्मिन् गौरवमनुभवन्ति इतिहासः संस्कृतिरास्ति प्रत्येक हिन्दोरेक एव इतिहासः एकैव च संस्कृतिरास्ति, चिकित्सा– आयुर्वेस्येव प्रसिद्धा एवमादिभिः करणैः स्वष्टं प्रतीयते यद् हिन्दुनां हिन्दुस्थानमेव राष्ट्रम्। इतश्च एतदपि ज्ञेयं यद् वेदे भारतवर्षस्य नाम सिन्धुरिति समेति तदेव भारतम् न च आर्यावर्त इति महर्षि पाणिनीनाऽपि (4/3/93) सूत्रे सिन्धु देश स्वीकृतः राजा सिंधूनाम् ऋग्वेद (9/86/33) इति सिन्धु देशः स्वीकृतः प्राप्यते वेदे बहुत्व अमर कोषेऽपि नद विशेषेऽब्धौ सिन्धुनी तृतीयकाण्डे नानार्थे वर्गे 101 पद्ये सिन्धुरिति देशस्यनाम मतम्। आर्यः सप्त सिन्धो प्रदेशस्य निवासी आसीत्। इतश्च एतदपिज्ञेयं यत् देशवास्तव्याया जात्या नामापि सिन्धुरिति भवितुर्महति यतो हि देशनाम्नैव तद्देशस्थ जात्यानाम भवति यथा – इङलिशमेन, जर्मन, अरब, द्रविड़, चीनी इत्यादयो जातयोऽपि स्व स्व देश नाम्ना प्रसिद्धाः।
अतएव एतत् सिद्धमपि भारत वर्ष नाम्ना प्रसिद्ध सिन्धुदेशः हिन्दूनामैव। अथ च इदमपि ध्येयं यत् सुदेशोऽसि वरूण यस्य ते सप्त सिन्धवः, इत्यादिषु मन्त्रेषु गङ्गादयः सप्तनद्यः समृताः सन्ति, यदाश्रयेण अस्मद्देशस्य नाम सप्त सिन्धुरिति तदीयमेव संक्षिप्त नाम सिन्धुरिति ता इमा सप्त नद्योऽखण्ड हिन्दुस्थानम् परिचाययन्त्यः सन्ति। प्रत्येक प्रातः स्नानं समये गङगे च यमुने चैव गोदावरि सरस्वति, नर्मदे–सिन्धु कावेरि जलेऽस्मिन् सन्निधिं कुरु इति अखण्ड हिन्दुस्थानमेव स्मरति।

गंङगा यमुना सरस्वतीति तिस्रः पूर्वीय भारतस्य नद्यः गोदावरी पश्चिमोत्तर भारतस्य नदी नर्मदा मध्य भारतस्य नदी एवं स एव हिन्दूः।
''अयोध्या मथुरा माया काशी काञ्ची ह्यवन्तिका।
पुरी द्वारावर्ती चैव सप्तैता मोक्षदायिका''।[7]

इति भारतस्य मुख्याः पुर्यः मुख्य तिर्थानि च मनसा ध्यात्वा तत्रस्नाति एतेन इममभिप्रायं प्रकटत्यति यदस्माकमेवेयं भारतस्य भूमिः अखण्डमेव हिन्दुस्थानम् नाऽस्य खण्ड खण्डतां द्रष्टुं कदापि क्षमाः, न या न्यदीयमधिपत्यं सहामहे। इदमपि वाऽवधेयं यत् हिन्दूनाम् प्राचीनं साहित्यं वेदोऽस्ति यः सृष्टयादि कालिको मन्यते तत्र सर्वतोऽधिक प्रार्थना वृष्टि कृते वर्तते, वृष्टेराधिकस्य आवश्यकता भारतवर्षस्य कृतेऽस्ति, ततो हिन्दूनामेव आदि निवास स्थानं भारतवर्षं सिद्धम् इतश्यवेदे षण्णमृतूनां वर्णनं क्रमिक रूपेणवर्ततै, भारतवर्षात् इतरदेशेषु क्रमिकाः षडऋतवो न सन्ति इति प्रत्यक्षमेव इतश्चवेदे चतुर्वर्णानां चतुराश्रमस्य वर्णनं स्पष्टमेव, परन्तु भारताद् इतर देशेषु वर्णा आश्रमाश्च न सन्ति इतश्च हिन्दु वर्गे साहित्ये शुक्तपीत कृष्णरम्तादि सर्व वर्णवतां वर्णनम् सन्त्यपि हिन्दवस्तथाभूताः परम् विदेशेषु प्रायः शुक्ल कृष्णो वा वर्णः एतेनापि सिद्धयति यत् हिन्दवो हिन्दुस्था वास्तव्या एव हिन्दुस्थानं च हिन्दूनामेव इति। इतश्च एतदपि प्रावधेययत् हिन्दुजातिः सृष्ट्यादितः प्रवृत्ता जातिः अन्यस्या कस्या अपि जात्याः सृष्ट्यदित इतिहासो न वर्तते परमस्याः जात्याः इतिहासो वर्तते इति, इतश्च सृष्टिरपि भारतवर्षे भवितुमर्हति, तत्रत्या हिन्दुजातिश्च सर्वादिमा ततः पूर्ण मनुष्य युक्ता हिन्दु जातिः यतो हि हिन्दू साहित्ये ''आर्य'' इति ब्राह्मणस्यनाम फलतो वेद काले ''सिन्धु'' इति कालक्रमेण हिन्दुरिति विघ्रताया अस्या जात्या आदिस्थानं ''भारत'' नाम्ना प्रसिद्धम् तस्य अपरं नाम सिन्धुदेश एव द्रविण जातिरपि हिन्दुजातेरेव अंशः यत्र काल क्रमेण धर्म ह्रासोऽजनि इति मनुस्मृतिवक्ति यथा सिक्ख जातिः तेनऽत्र न कोऽपि भ्रमः सम्भवी एवं सिद्धं यत् हिन्दुनामादि स्थानं हिन्दुस्थानम् हिन्दुस्थानं च हिन्दुनाम् इति।
अन्ते महन्त अवेद्यनाथ महाराजः द्वविशे सितम्बर मासे ब्रह्मलोकाय प्रस्थानं चकार तथा चतुर्दश सितम्बर मासे सन् 2014 ईत्तवीये

समाधिस्थो जातः, तथानन्तरं वा तत्पश्चात् पीठस्य सामाजिक सर्व कार्य सम्बद्ध कार्याणां दायित्वं स्व शिष्याय वा उत्तराधिकारिणे योगी आदित्य नाथ महाराजाय समर्पितवान्। सम्प्रति ब्रह्मलीन पूज्य महन्त अवेद्यनाथ महाराज अस्माकं मध्य भौतिक शरीरेण नास्ति परन्तु स्व यशसा कीर्त्या एवं उदार भावनया इदं अस्माभिः ज्ञायते यत् असौ सदा सदा अस्माकं मध्ये स्थास्यति। गोरक्षनाथ मन्दिरे अथवा पूर्वाञ्चल वासीनां हृदयेषु अपि न अपितु सम्पूर्ण विशेष स्व बुद्धि मतया तथा विशिष्ट क्षमतया, कार्य कुशलतया, निर्णयात्मकतया, उदारतया, व्यावहारिकतया असौ महाराजः सदा सर्वेषां हृदयेषु चिरस्मरणीयं भविष्यति।

चलं चित्तं चलं चित्तं चले जीवित यौवने।
चलाचलमिदं सर्वं कीर्तियस्य स जीवति।।[8]

अनेन प्रकारेण महन्त अवेद्यनाथ महाराजः योगी भूत्वाऽपि सन्त रूपेण न केवलं अध्यात्म क्षेत्रे कार्यं कृतम्, अपितु आध्यात्मिक, सांस्कृतिक, राजनैतिक, सामाजिक, चिकित्सा एवं अन्यान्य क्षेत्रेषु स्वकीयं महत्वपूर्ण योगदानं दत्वा सर्वतो भावेन अत्युत्तम रूपेण कार्य सम्पादितमस्ति तस्य महाराजस्य प्रशंसा यावती विस्तृ भवेत् सा न्यूनतामस्ति।

महन्त महाराजः गोरक्षनाथ मन्दिरस्य उत्तराधिकारी पदे सुयोग्य योगी आदित्यनाथः स्व विचारेण आध्यात्मिक धार्मिक, सांस्कृतिक, सामाजिक, शैक्षिक, राजनैतिक इत्यादि सर्वेषु क्षेत्रेषु पूर्ण योगदानेन स्व कार्यस्य निर्वहनं करिष्यति।

संदर्भ सूचीः

1. महाभारते
2. किरातार्जुनीयम् – 1/30
3. महाभारते
4. श्रीमद्भगवदगीताः
5. नीतिशतकम् – 27
6. मनुस्मृति
7. विदुरनीतौ (आचारेन्दु विभुषणः)
8. भारत सागर